

Divi Thomae Aqvinatis Doctoris Angelici Opera Omnia

Summa diligentia ad exemplar Romanæ Impreßionis restituta

Secunda secundae Summa Theologiae

Thomas <von Aquin, Heiliger>

Venetiis, 1593

6 Vtrum præstituat finem virtutibus moralibus.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-72772](#)

QVAEST. XLVII.

¶ Super quæst. quadra
geomorfisima arti-
culum quintum.

3. di. 9. q. 1. ar.
1. q. 2. cor. & ca.
di. 33. q. 1. ar.
1. q. 2. & q. 2.
art. 1. q. 3. ad.
2. Lib. 2. c. 6.

Lib. 6. c. 5. a
medio. & ca.
vit. circa me-
dium.
Li. 6. c. 12. cir-
ca mediū. &
circa fin. lib.
rom. 5.

Lib. 6. c. 5. 10
mo. 5.

1. 2. q. 1. arti.
2. & q. 18. ar.
2. & q. 14. ar.
t. c. 2.

2. 2. q. 14. ar.
2. & 1. hac q.
ar. 1.

D. 805.

2. 2. q. 14. ar.
tig. 1.

Ar. 2. huius
quæst.

D. 237.

A R T I C U L V S V .
Vtrum prudentia sit virtus specialis.

I N ar. 5. in respon-
sione ad teruum,
dubium occurrit, qa
hic ponitur differen-
tiæ inter prudentiam,
& moralē virtutem:
ex parte rationis for-
malis, quia. I. agibile
est obiectum prude-
ntie sub ratione veri,
moralis autem uirtu-
tis sub ratione boni;
In precedenti autem
ar. dicitur est, quod pru-
dentia respicit bonū
sub rōne boni. Q[uo]d
mō itane h[ab]et simili-
tudinē?

¶ Ad hoc dicitur, q[uo]d
prudentia h[ab]et utrum-
que, & quod respicit
uerum ut uerum, &
propterea ponitur in
ter intellectuales uir-
tutes: & respicit ue-
rum bonū: & propterea
connumeratur uirtutibus mora-
libus, & ponitur pri-
ma uirtus cardinalis.
Et ne duas rationes
formales uni habitui
tribuas, quas uni po-
tentia, non licet tri-
buere, memento, q[uo]d
non secundum idem
h[ab]et uerificantur, sed
prudentia secundum cognitionem respicit
uerum, secundum pra-
ceptum, seu applica-
tionem respicit bo-
nū. Et similiter pru-
dentia secundum id,
quod habet ex intel-
lectu, respicit uerū:
secundum id, quod
h[ab]et ex appetitu, respi-
cit bonum. Et n[on] per-
fectio intellectus, ut
subest appetitus re-
cto, commune est au-
tem subordinatis pos-
se habere plures ra-
tiones. Optimè ergo
posita est differentia
inter prudentiam, &
moralē uirtutem: quia illa ueri, ita bo-
ni. Neque enim, ob-
stat quod illa boni &
ueri, ita autem boni
tantum.

D. 805.

¶ Super quæst. quadra
geomorfisima arti-
culum sexum.

47. nota in titulo,

quod præstiuere fi-
nem uirtuti morali,
pot[est] dupliciter intelli-
gi, primo pro stan-
gere, ut uirtus moralis
tendat in talem fine:

& hoc spectat ad da-
torem naturæ. Geni-
tor liquide dat na-
turam determinatam
ad talem finem: sic

A D QVINTVM sic procedit.
¶ Videtur, quod prudentia nō
sit specialis uirtus. Nulla n[on] specia-
lis uirtus ponitur in cōi diffinitio-
ne uirtutis: sed prudentia ponitur
in cōi diffinitione uirtutis, quia
in 2. Ethic. diffinitur uirtus habitus
electius in mediocritate existēs,
determinata rōne quod ad nos, p[ro]p[ter]a
ut sapientia determinabit: recta au-
tem ratio intelligit s[ed] in pruden-
tiam, ut df in 6. Ethic. ergo pru-
dentia non est specialis uirtus.

¶ 2 Præt. Philos dicit in 6. Ethic.
quod uirtus moralis recte facit o-
perari finem, prudentia aut ea, q[uo]d
sunt ad finem: sed in qualibet uir-
tute sunt aliqua opera p[ro]pter
finē. ergo prudentia est in qualibet
uirtute: nō est ergo uirtus specialis.

¶ 3 Præt. Specialis uirtus h[ab]et spe-
ciale obiectū: sed prudentia non
h[ab]et speciale obiectū, est enim re-
cta ratio agibilium, ut dicitur in
6. Ethic. agibilia autem sunt om-
nia opera uirtutum. ergo pru-
dentia non est specialis uirtus.

S E D C O N T R A est, quod cō
diuiditur, & connumeratur alis
uirtutibus. dicitur enim Sapient. 7.
Sobrietatem & prudentiam do-
cet, iustitiam & uirtutem.

R E S P O N S U M. Dicendum, quod
cum actus, & habitus recipiant
speciem ex obiectu, ut ex supra *
dictis patet, ne cesset est quod habi-
tus, cui responderet speciale obiec-
tum ab aliis distinctum, specialis
sit habitus, & si est bonus, est spe-
cialis uirtus. Speciale aut obiectū
dicitur non solum secundū ma-
teriale cōsiderationē ipsius, sed
magis s[ed] rōnem formalem, ut
ex supra dictis patet. Nam una &
eadem res cadit sub actu diuersoru-
m habituum, & etiam diuersa
rum potentiarū s[ed] rationes di-
uersas. Maior aut diuersitas obiec-
tū requiritur ad diuersitatem po-
tentiarū, quā ad diuersitatem habi-
tus, cum plures habitus inueniā-
tur in una potentia, ut supra * di-
ctū est. Diuersitas ergo rationis
obiectū, qua diuersificat potentia, &
multo magis diuersificat habitū.
Si ergo dicēdū est, quod cū pru-
dentia sit in ratione, ut dicitū est,
diuersificatur quidem ab aliis uir-
tutibus intellectuibus s[ed] mate-
riale diuersitatē obiectū. Nā
sapientia, scientia, & intellectus
sunt circa necessaria: ars aut & pru-
dentia circa circa contingēta. Sed ars
circa factibilia, que, s[ed] in exteriori
materia constituantur, sicut do-

ARTIC. V. ET VI.

F mū, cultellus, & huī modi. Pru-
dentia autem est circa aibilia, q[uo]d
in ipso operante constituit, ut
supra * habitum est: sed a uirtutis
moralibus distinguitur pru-
dentia tecundū formalē ratione
potentiarum distinguitur. s[ed] intel-
lectui, in quo est prudentia: ap-
petituī, in quo est uirtus moralis.
Vnde manifestum est prudentia
est specialis uirtutis ab omni-
bus aliis uirtutibus distinguita.

A D PRIMVM ergo dicendum,
q[uo]d illa diffinitio non datur de uir-
tute in communī: sed de uirtute
morali, in cuius diffinitione con-
uenienter ponitur uirtus intelle-
ctualis communicans in materia
cum ipsa s[ed] prudentia. Quia si
uirtutis moralis subiectum est
liquidū participans rationem: ita
uirtus moralis habet rationē uir-
tutis, in quantum participat uir-
tutem intellectualem.

A D SECUNDVM dicendum, q[uo]d
ex illa ratione habetur, quod pru-
dentia adiuuet omnes uirtutes, &
in omnibus operetur. sed hoc nō
sufficit ad ostendendum, quod
non sit uirtus specialis. quia nihil
prohibet in aliquo genere esse a-
liquam speciem, quæ aliquatenus
operetur in omnibus speciebus
eiusdem generis, sicut Sol aliqui-
liter influat in omnia corpora.

A D TERTIUM Dicendum,
quod agibilia sunt quidem mate-
ria prudentiae, secundū quod
sunt obiectum rationis, s[ed] ratione
ueri. Sunt autem materia
moralium uirtutum, secundū quod sunt obiectum uirtutis ap-
petitiae, s[ed] ratione.

ARTICULVS VI.

Vtrum prudentia præstuit finem in
tutibus moralibus.

A D SEXTVM sic procedit.
¶ Videtur, quod prudentia p[re]stuit
finem uirtutibus moralibus. Cum enim prudentia sit in
ratione, uirtus autem moralis in
ui appetitu, videtur quod hoc
modo se habeat prudentia ad in-
tuitu[m] moralium, sicut ratio ad in-
tuitu[m] appetituum: fed ratio p[re]stuit
finem potentia appetitiae: ergo
prudentia p[re]stuit finem uirtu-
tibus moralibus.

¶ 2 Præt. Homo excedit res irra-
tionales secundum rationem. fed
secundum alia cum eis com-
pat: sic ergo se habent aliae parts
hominis ad rationē, sicut le fieri
homo ad creaturas irrationales:
sed homo est finis creaturarum ir-
rationalem, ut dicitur in 2. Polit.

ad finem, sicut de scientia respectu conclusionum. Scientia namque semper est conclusionum; sed tamen scientia secunda conclusionis est materialiter scientia principii tercierae conclusionis; quia illam est propositio, qua sit conclusio secunda, est principium tertie demonstrationis, & sic de aliis. Et similiter prudentia semper est respectu eorum, quae sunt ad finem; sed cum hoc sit, quod prudentia respectu huius ad talium finem, sit materialiter de fine respectu alterius subordinati illi medio, & sic deinceps, pro ut cogit plura subordinari media ad unum finem principalem. Quod enim fuit ad finem in primo discursu, sit finis in secundo discursu, & sic deinceps in tertio & reliquo. Est etiam unum aliud hic adverendum, quod sicut scientia dicitur conclusio, non tantum ut scientia, & cum hoc sit quod est premissorum ut cognitorum (Vitare enim eis ut cognitis, applicando ad conclusionem) la prudenter est tam corum, quae sunt ad finem ut res praecipitarum, & electarum & cum hoc sit, immo exigunt, quod sit finis, ut a pecti, & intendi. Vitare siquidem prudentia fine, applicando ipsum ad id, quod est ad finem. Secundo, potest tunc in dubium reperi finium propriorum virutum moralium, & iuxta hunc sententiam tractatur in litera, & impugnatur a Scoto. Author. n. sentit, quod virtutis moralis prestitutur a syndere, quia naturalis ratio dicitur, quod in timore bonum rationis, & similiter in concupiscentiis, & similiter in ira, & operationibus letorum, lumen.

E Ad primam ergo rationem Scotti dicitur, quod licet virtutem moralem prudenter dicatur, non tamen prudentia dictariam de fine sufficiat naturali, rō dictariam de fine, & prudentia dictariam de medis ad finem. Probatio autem dicens quia virtus moralis generatur ex electione finis, implicat in adiecto: quia electio non est finis, sed corum, quae sunt ad finem.

Ad secundum autem dicitur, quod unitate prudentiae respectu omnium mediorum ad finem, sufficit unitas finis alp. eti prudentia; & non requiriunt unitas finis dictari ad illa. Accedit autem unitatis finis respectu corum que sunt ad finem, & directi corum in illum, quod sit dictari ab hoc, vel altero sufficit, n. quod sit affectum a directio meliorum in illum. Argumentum autem procedit ac directiorem mediorum non cognoscere fine, ad quae dictat media & hac sat lumen argumentis Scotti. Si quis tamen quereret, quare in parte intellectu ponantur duas virtutes respectu unius materiae moralis, & synderesis, & prudentia, altera respectu finis, altera respectu corum que sunt ad finem: in parte autem appetitu una tantum ponit virtus respectu finis, & corum, que sunt ad finem, puta, caritas. Reliposedi est, quod ex hoc quod cognitio perfectior secundum quod res sunt in aia, sequitur quod alia sit virtus, quia aia iudicat aliqua secundum, & alia quia iudicat aliqua per resolutionem in alia. Alter figura oportet esse dispositum circa haec, & circa illa, ut patet ex diversitate luminis. Et proprietam tam in intellectu practico, quam specula tio alia est virtus respectu principiorum, & alia respectu conclusionum. Ex hoc autem quod appetitus perfectior secundum quod anima tendit ad res, sequitur quod sequitur perfectior secundum quod aliquid mouetur ad medium & terminum, ut patet in graibus

A & leuius: ita appetitus per eadem uitrum tendat in finem, ut terminum, & id quod est ad finem, ut medium.

¶ Ad dubium autem ad hominem, dicta in prima secundus approbo, adiunctis dicendis in hoc, & legenti articulo.

¶ In responsione ad tertium, adverte tria. Primo, quod formalis

praexistunt quædam, ut principia naturaliter nota. Et huiusmodi sunt fines uitrum moralium: quia finis se habet in operabilib⁹, sicut principium in speculativis, ut supra * habitum est. Et quæda sunt in ratione practica, ut cœlusiones: & huiusmodi sunt ea, quæ sunt ad finem, in qua peruenimus

ex ipsis finibus, & horum est prudenter, ex quo ipsa non est de his.

Et ex hoc sequitur, quod uitrus morali

al sit nobilior pru-

denter: nec evaditur,

ut in Prima secunda diebatur, quia pru-

denter dirigit in pra-

stitione finem, ideo

author hæc tractat in

responsione hac. Ter-

tio. q. hæc difficultas

de superioritate, &

& nobilitate inter

uitrum moralium, &

prudentiam, obliu-

ra ppterera quia uit-

rus moralis est de fi-

ne, prudentia autem

de his, quae sunt ad fi-

nem, in precedenti li-

bro loco, allegato lo-

lata est duplicitate.

Primo, quia pru-

denter est de fine appli-

cite: secundo, quia uit-

rus moralis non

est de fine ab ipse men-

dicatione a pru-

denter. Et quamvis uitru-

sque horum sit verum

in se, & nominis re-

spondeat difficultati,

solutio tamen dif-

ficultatis similitate

hinc sumenda est, q. virtute aliqua est finis, cotigit duplicitate. Exe-

cutive, & authoritatue. Virtus illa, quae est de fine executive, per-

modum exequientur, tendit in illa, ut patet in omnibus, executiis a-

ctib⁹: virtus autem illa, quae est de fine authoritatis, intendit pri-

mo in illum, & circa illum uerlat ante omnem electionem. Diffe-

rentia autem inter istas ad propositum est, q. cum dicitur, q. uitru-

de fine proprium est precipere ei, que est de his que sunt ad fine,

intelligitur de ea, quae est de fine authoritatis. Nec, est quae finis prelitur alii, & precipit, ut patet in artibus architectonicis, & charitatis respectu aliarum uitrum. Virtus igitur moralis non est de fine authoritatis, sed executive, quod patet ex eo, q. uitrus ex principali actu suo indicatur a cit. Coflat aut, q. precipit?

actus uitrus moralis est electio, ut patet ex ipso eius definitione

2. Ethic. Virtus est habitus electivus &c. electio aut ad executionem

spectante, quod n. preceptum, & est ipsa executio appetitus in

appetibili. Vnde nihil relat nisi exterior executio post electionem.

Et propterea uitrus moralis non precipit prudentiam, nec est ea

prior naturaliter: tamen oportet ea, quae procedere naturaliter

prudentiam, si est de fine authoritatis. Est autem hoc, si uitru-

sus effet primo habitus intentius finis, hoc est, si primo perficer-

intentionem finis, quoniam intentio non dependet ab his, q.

sunt ad finem. Dico autem primo, quod uitrus moralis perfici-

do primo electionem, perficit secundariam intentionem. Propter

quod in 6. Ethic. dicitur, quod facit intentionem rectam, & quod

principium prudentiae firmat in anima. Et hoc est quod in litera

a posteriori declaratur, dicendo, quod finis non pertinet ad uit-

utes morales, tamquam ipsa prestituant finem. Et exclusa super-

ioritate uitrus moralis respectu prudentie, declaratur superior

et contraria: quia prudentia mouet eam, disponendo ea qua-

sunt ad finem, que eliguntur a uitru moralis, ut in sequenti pate-

bit articulo.

Q V A E S T . X L V I I .

A R T I C U L V S V I I .

*¶ Super quæst. quadra
geſimajęptima arti
cūm ſepſum.*

I N articulo. c. inſdem
47. q. acuerde qua
tuor. Primo diſcre
tiam inter finem, &
medium in uirtutib.
moralibus, q. licet co
incident in unam re,
alii tamen eſt utrius
que ratio. Medium
in comparatione
ad extrema dicitur. Et in
proposito, mediū nō
ſecundum quantitatē
ſed rōnē, feu
proportionē dicitur in
2. pater Eth. & oppo
uit utriq; extremo
ſimproportionato p
excessum, & impro
portionato per deſe
ctum, finis aut̄ hoc
non reficiunt. Et ppter
non mirari, ſi poſ
tionem de prae
ſtitutione finis, qua
rif de inuentione me
diū moralis uirtutis.
¶ Secundū, q. mediū
moralis uirtutis du
pliciter interpretari
poſsumus. Primo for
maliter, pro ipſa me
diū rōne, ſecondū ma
terialiter, pro re de
nominate media. Si
ſumatur primo modo,
ſic eſt bonitas rōnis:
ſi ſecondo modo, ſic
eſt res bona, bonita
te rōnis, & primo
modo eſt finis moralis
uirtutis; ſecondo aut̄
eſt id qd eſt ad finem.
Vñ moralis uirtus e
legit operationē, ſeu
paſſionē talē, tantam
&c. ut bona fecidit
rōnem. Materia. n. eſt
proper formam: &
id quod eſt ad finem,
ut materialē, eſt finis,
ipſe autem finis, for
male eſt.

L. 2. de In
ventione in
fol. 4. ante h
nem.

Ar. 5. huius
quæſti.

arg. 1.

Vtrum ad prudentiam pertineat inuen
re medium in uirtutibus moralibus.

A D S E P T I M U M ſic procedit.

A V, quod ad prudentiā non
pertineat inuenire medium in
uirtutibus moralibus. Conſequi
n. mediū eſt finis moralis uirtutis
eſt: led prudētia nō pſtituit finem
moralibus uirtutibus, ut ſi eſt ſu
per. ergo nō inuenit in eis mediū.
¶ 2. Prēt. Illud quod eſt per ſe, nō
uidetur cauſam habere: ſed ipſu
eſt ſuiphius cauſa, quia up
quodque dicitur per cauſam luā:
fed exiſtere in medio conuenit uir
tuti morali per ſe, quaſi poſitum
in eius diſtinzione, ut ex 4. dicit
pater. non ergo prudentiā cat
mediū in uirtutibus moralibus.

¶ 3. Prēt. Prudentia operatur ſec
undum modum rationis: ſed uirtus
moralis tendit ad modum pmo
dum naturae; quia ut Tullius di
cit in 2. Rhetorice. Virtus eſt ha
bitus per modum naturae rationi
conſtantiae. ergo prudentia nō
pſtituit medium uirtutibus
moralibus.

S E D C O N T R A eſt, quod in ſu
pra poſita * diſtinzione uirtutis
moralis dicitur, quod eſt in me
diate exiſtens determinata ratio
ne, prout ſapiens determinabit.

R E S P O N S U M. Dicendū, quod hoc
ipſum, quod eſt conformati rōni
recte, eſt finis proprius cuiuslibet
uirtutis moralis. Temperantia. n.
hoc intendit, ne propter concipi
ſentias homo diuertat a ratione:
& c. ut bona fecidit
rōnem. Materia. n. eſt
proper formam: &
id quod eſt ad finem,
ut materialē, eſt finis,
ipſe autem finis, for
male eſt.

¶ Tertiū, q. quemad
modi naturalis rō di
cat finem uirtutum
moralium, et dictat
mediū carundem, in
quantum opponitur
extremo. I. exceptu.
Dicitas ſiquidem na
turalis rō cui libet, q.
non eſt iraſcendū de
leſtandum, &c. plu
qua opōret: ſed an
ſtrictitudē, trifacitū,
deleſtandum, nihil, vel
uifq; ad unū terminū,
non dicta naturalis
rō ſufficienti euide
ntia abſque rōnis di
ſcurſu. Propter qd de
hoc uaria diſcurſu
opiniones, & ad mo
ralem philoſophiam
ſpectat hoc in com
muni determina
re, ut euidentis no
bis fit. Ad pruden
tiam autem ſpectat

A D S E C U N D U M dicendū,
quod ſicut agens naturale facit ut
formæ ſit in materia, non tam
facit ut formæ conueniant ea, qua
p. ſe ei inſunt: ita etiam prudentia
mediū, coſtituit in paſſionibus, &
operationibus, non tñ facit quod
mediū q. re conueniat uirtuti.

A D T E R T I U M dicendū, q.
uirtus moralis per modum natu
rae intendit peruenire ad mediū:
ſed qd mediū, tñ qd mediū, non

A R T I C U L V S V I I I .

F codem modo inuenit in omni
bus, ideo inclinatio nature, que
ſemper codem modo operatur,
hoc non ſufficit, ſed requiriatur
tio prudentiæ.

A R T I C U L V S V I I I .

Vtrum praepare ſit principalis alius
prædictus.

A D O C T A V U M ſic procedit.
A Videtur, q. praepare non
ſit principalis actus prudētia. Pra
cipere n. p. tinent ad bona, que uit
fienda: ſed * Aug. 14. de Trini. po
nit actum prudentie praecavere
in ſidias: ergo praepare non eſt
principalis actus prudētia.

¶ 2. Prēt. Philo. dicit in 6. Ethic.
q. prudētis eſt bene consiliari:
fed n. actus uidetur eſſe conſiliari
& praepare, ut ex ſupradī
eſt pater: ergo prudētia principalis
actus non eſt praepare.

¶ 3. Prēt. Praepare, vel impera
re uidetur pertinere ad uolunta
tem, cuius obiectum eſt finis, &
mouet alias potentias animi: fed
prudētia non eſt in uoluntate,
fed in ratione: ergo prudētia a
ctus non eſt praepare.

S E D C O N T R A eſt, qd Philo
dicit in 6. Ethic. quod prudētia
praceptiva eſt.

R E S P O N S U M. Dicendum, q. pru
dētia eſt recta ratio agibilium,
ut ſupradī dictum eſt. Vnde opor
tet q. ille ſit præcipuus actus pru
dētia, qui eſt præcipuus actus rō
nis agibilium, cuius quidem ſunt
tres actus, quorum primus eſt co
ſiliari, quod pertinet ad inuen
tum. Nam conſiliari eſt querer,
ut ſupradī habitu eſt. Secundus eſt
iudicare de inuenientis, & hoc facit
ſpeculatiua rō: fed prædictarō, q.
ordinat ad opus, pcedit ulter
ius. Et eſt tertius actus cuius p. cipere, q.
qđem actus conſiftit in applica
tione conſiliari, & iudicandi
ad opandū. Et qd ille actus eſt p
rinquier fini rōnis practice, inde
eſt, qd ille ſit principalis actus rō
nis practice, & p. conſequens pr
udentia: & huius ſignū eſt, quod p
fectio artis conſiftit in iudicando,
non aut in p. cipiendo. Iō reputa
melior artifex, qui uolens peccat
in arte, quaſi hēns rectum iudi
cium, q. qui peccat nolens: quod
vñ eſt ex defectu iudicandi: fed in
prudentia eſt econuerio, ut dicit
in 6. Ethic. Imprudentior entia
qui uolens peccat, quaſi deficien
tia in principali actu prudentia, q. eſt
præcipere, q. qui peccat nolens.

A D P R I M U M ergo dicendū, q.
actu p. cipere excedit & ad bona